

»**Kuoli vilustumisen seurauksena**»

»Hän [vastanimitetty professori] ei kuitenkaan ehtinyt kauan hoitaa uutta virkaansa, sillä pian hän pahan vilustumisen seurauksena kuoli.» (Radioesitelmästä 29. 5. 56.)

»Pienikin jännitys — — aikaansaa helposti hikeä kämmeniin. Ja sen seurauksena kämmenet ovat kylmät, veri kiertää niissä huonosti ja ne ovat kirjavat.» (Kotiliesi 12/1956.)

»Suurlakon seurauksena keisari Nikolai II joutui peruuttamaan helmikuun manifestissa ja sen jälkeen annetut perustuslakeja loukkaavat määräykset.» (US 20. 7. 56.)

»Pakkolunastuspäätöksen poliittisena seurauksena ruotsalainen kansanpuolue kutsuu edustajansa pois hallituksesta.» (US 10. 8. 56.)

»Sitä paitsi laivayhtiöt noudattavat luvalla sanoen hieman omituista politiikkaa autokuljetuksiin nähden, mikä tuloksena auton kuljettaminen esim. Turusta Maarianhaminaan maksaa täsmälleen saman verran kuin sen vieminen Tukholmaan.» (HS 27. 7. 56.)

»Toistaiseksi sitä [helmenmuodostumisen ongelmaa] ei ole ratkaistu, mutta ehkä asia piankin selviää am-

mattihelmestäjän ja tiedemiehen yhteistyön tuloksena.» (Kuva-Posti 29/1956.)

Edelle lainatut kuusi virkettä ovat mitä tyypillisimpiä keskitason lehti- ja radiosuomen näytteitä ja siinä mielessä verraten »normaaleja» nykyisen yleiskielemme edustajia. Ovatko ne kaikilta kohdiltaan silti myös mallikelpoista kieltä, on eri asia. Kiinnittäisin huomiota niissä kursivoituina oleviin essiivimuotoihin seurauksena ja tuloksena, joiden lauseopillinen luonne poikkeaa oudolla ja hämäännyttävällä tavalla siitä, mihin suomen kielen käyttelyssä vanhastaan on totuttu. Ulkonaisesti nuo essiivimuodot tosin muistuttavat predikatiiviadverbiaaliksi kutsuttua, essiivissä olevaa lauseenjäsentä, jollainen sisältyy esim. seuraavan tapaisiin yksinkertaisiin lauseisiin: Kalle on kipeänä / Hän toimii nykyään opettajana / Äiti katseli poikaa hämmästyneenä / Lakon seurauksena maassa vallitsi sekasorto / Penisilliini keksittiin pitkien kokeilujen tuloksena. Aidon predikatiiviadverbiaalin tavoin essiivi määrittää näissä lauseissa predikaatin välityksellä subjektia tai objektia, sen ja subjektin (objektin) tarkoitteet

ovat ts. samastettavissa: kipeänäolija = Kalle, opettaja = hän, hämmästyntynyt (katselija) = äiti, sekasorto = lakon seuraus, penisilliini = kokeilujen tulos.¹ Mutta jos tätä arkisen kielitunteen mukaista riidatonta logiikkaa nyt sovelletaankin kuutta esimerkkivirkettämme eriteltäessä, päädytään tulokseen, joka lyö korvalle sekä tervettä järkeä että luultavasti myös kirjoittajien tavoittelemaa ajatusta: sen mukaan olisi professorimme ollut vilustumisen seuraus (eikä esim. sen uhri), ja edelleen pätsivät yhtälöt: hien seuraus = kämmenet, suurlakon seuraus = keisari Nikolai II, pakkolunastuspäätöksen poliittinen seuraus = ruotsalainen kansanpuolue (tai sen edustaja), laivayhtiöiden politiikan tulos = auton kuljettaminen, ammattihelmestäjän ja tiedemiehen yhteistyön tulos = (helmenmuodostumisen ongelmaa koskeva) asia. Juuri tässä piilee esimerkkivirkkeiden *seurauksena-* ja *tuloksena-*essiivien lauseopillinen outous. Ne eivät määritä lauseen subjektia tai objektia vaan k o k o lausetta: lauseessa »Onnettomuuden seurauksena menetti pyöräilijä henkensä» ei onnettomuuden seuraus ole pyöräilijä, vaan se seikka, että hän menetti henkensä.

Miten tällaiset lauseopilliset uudisrakenteet ovat päässeet syntymään? Tarkasteltakoon kokeeksi sellaista lausetta kuin »Maanjäristyksen seurauk-

sena kulki valtava vuoksiaalto poikki meren Kreikasta Turkkiin» (HS 10. 7. 56). Essiivin lauseopillinen asema on siinä häilyvä: lause voidaan hahmottaa totunnaisen jäsennostavan mukaan niin, että *seurauksena* määrittää vain subjektia (maanjäristyksen seuraus = valtava vuoksiaalto), mutta lauseen mielekkyyden kärsimättä on ajateltavissa myös uudenselitys hahmotus, jossa se määrittää koko lausetta (maanjäristyksen seuraus = se, että valtava vuoksiaalto kulki poikki meren Kreikasta Turkkiin). Tällaiset kaksihakmotteiset lauseet ovat hyvin voineet toimia syntaktisen siirtymän ponnahduslautana. Kuitenkin näyttää siltä, että kyseessä ei ole pelkästään omapohjainen kehitys vaan että nykyisen sanomalehtikielen uudisrakenteet nojautuvat useissa, ehkä useimmissa tapauksissa vieraseen esikuvaan. Tarkoitin lähinnä vastaavalla tavalla käytettyjä ruotsin *som*-rakenteita, joita Erik Wellander on laajasti käsitellyt Riktig svenska -teoksessaan (3. painos, s. 555—560) ja joihin hän käytännön kielenviljelyn kannalta muuten asennoituu periaatteellisen vierovasti. Nykyruotsissa näkee kirjoitettavan — Wellanderin runsaasta esimerkistöstä ammentaakseni — ei vain »Rälsen har sprungit sönder *som följd* av den starka kölden» tai »Affärsmän revolutionera hela sitt verksamhetsfält *som resultat* av en

¹ Ohimennen todettakoon tässä, että tämäläiset predikatiiviadverbiaalin sisältävät rakenteet ovat jääneet kieliopeissamme valitettavan niukalle huomiolle. Esim. Setälän lauseopissa (13. painos, § 33 b) on subjektia määrittävästä essiivisestä predikatiiviadverbiaalista vain esimerkit *Huoneet ovat kylminä | Hän on pappina Tampereella | Se seikka oli suurimpana esteenä*, joissa kaikissa predikaattiverbinä on *olla*. Tiedossani ei ole, millä lailla essiiviseen predikatiiviadverbiaaliin liittyvistä pulmista on yleensä selvitty kouluopetuksessa ja missä määrin — on huomattu tehdä eroa toisaalta predikatiiviadverbiaalin, toisaalta sitä muistuttavan predikatiivisen lauseenvastikkeen (apposition) välillä. Periaatteellinen ero näiden kahden lauseenjäsenen kesken on joka tapauksessa olemassa, niin kuin Kettusen ja Vaulan kielioissa onkin huomautettu (4. painos, § 277 muist.). Lauseessa *Puheenjohtajana hän toimi v. 1945—55* on sana *puheenjohtajana* predikatiiviadverbiaali, lauseessa *Puheenjohtajana hän toimi ansiokkaasti seurain tarkoituksien hyväksi* sitä vastoin predikatiivinen lauseenvastike (se ilmaisee olotilan, jonka vallitessa lauseen sisältö toteutuu, ja on korvattavissa temporaalisella sivulauseella *Kun hän oli puheenjohtajana*).

timmes tänkande», vaan myös »N. hotar att *såsom protest* mot J. O. utebli från sin plats i katedern», »Saken upptäcktes, och Kemal skickades *som straff* till Damaskus», jopa »*Som en frukt* av Rousseaus idéer slog sig Almquist ned i Värmland som danne-
mannen Love Carlsson». Todettuaan tällaiset rakenteet eräiden sanojen kuten *följd, led, protest, regel* yhteydessä niin tavallisiksi, että niitä tuskin tulee huomanneeksikaan, Wellander päättelee hiukan resignoituneeseen sävyyn: »Siksi ei liene mahdollista juuria pois koko rakennetta, mutta sen rumempia ja loukkaavampia muotoja pitäisi voida välttää, ainakin huolellisessa esityksessä.»

Kehitys on suomessakin luisumassa hyvää vauhtia samaan suuntaan kuin ruotsissa. Vaikka uudenlainen essiivin käyttö on yleisintä ilmauksissa *seurauksena* ja *tuloksena*, sitä näkee melko usein muulloinkin, esim. »Lamakaudelle ominaisena *ilmiönä* ulkomaankauppa supistuu» (Kaarlo Niemisen Vir. 1951 s. 496 siteeraama poiminto ylioppilasaineesta); »[Yliopiston opettajat] kirjoittavat nimeään ja päivämäärää ties kuinka moneen opintokirjaan ja *korvauksena* pääsee kirjan haltija puolestaan professorien listoille —» (Ylioppilaslehti 28/1956); »*Vastalauseena* syytteen nostamiselle matkusti Neuvostoliiton yleisurheilumaajoukkue — takaisin kotimaahansa ja maaottelu peruutui» (HS 28. 9. 56). Tällaisten rakenteiden »etuna» on tietysti niiden helppokäyt-

töisyys — niitä voi viljellä maneerimaisesti ja koettamattakaan etsiä tilalle täsmällisempää tai ilmeikkäämpää lausepartta—, mutta se on etu, joka on saavutettu lauseopillisen kurinalaisuuden kustannuksella. Sitä, joka esityksensä muotoilussa ei halua tyytyä pienimpään mahdolliseen vaivannäköön, voi tuskin kehottaa muuhun kuin kuulostelemaan uusmallisten essiivirakenteiden sijaan toisenlaisia, tapausta myöten kulloinkin ilmauskykyisimpiä sanontoja. Alussa mainitsemani virkkeet esim. voitaisiin muokata seuraavanlaisiksi: »— pian hän pahan vilustumisen *uhrina* kuoli», »Ja *sitä mukaa* kämmenet ovat kylmät —», »Suurlakon *takia* (t. *vaikutuksesta*) keisari Nikolai II joutui peruuttamaan —», »Pakkolunastuspäätöksestä *on se poliittinen seuraus, että* ruotsalainen kansanpuolue kutsuu —», »— noudattavat autonkuljetuksiin nähden hieman omituista politiikkaa, minkä *johdosta* auton kuljettaminen maksaa —», »— ehkä asia piankin selviää ammattihelmestäjän ja tiedemiehen *yhteistyöllä* (t. *yhteistyön ansiosta*)». Kolme tässä kappaleessa olevaa esimerkkiä ovat nekin helpot muuntaa järkeenkäypään asuun: »Lamakaudelle ominaisena *ilmiönä tapahtuu, että* ulkomaankauppa supistuu», »— *korvaukseksi* pääsee kirjan haltija —», »*Vastalauseeksi* syytteen nostamiselle matkusti Neuvostoliiton yleisurheilumaajoukkue —».

TERHO ITKONEN